

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

62

IBRÁNY VIII.

Nyitáskor három ember vár rám a könyvtárban. Csongrádi Zoltán tsz-elnök, Hegedűs Dezső ny. gimnáziumi igazgató és a házigazda, Gosztonyi Tibor könyvtárvezető. A többiek ma már nem silbakolhatnak velem. Berencsi Béla tanácselnököt százegy gond várhatja, Trencsényi József párttitkárt százkettő. Az eddigi pásztorításomért is nagy hálával tartozom nekik. Hanem a magász Anonymus is letelepszik köztünk, csak úgy kabátostól, mély csönd kap bennünket körül, kérdő tekintetek, hogy ugyanvalóst nem bírtam még jóllakni velük? Szóval válaszolnak.

— Bőséges terítékkal traktáltak, múltjukban messzire elkalauzoltak, de a mai életükről azért nem lenne szégyen, ha néhány szót ejtenénk. Hogyan élnek? Miből?

A tsz-elnök veszi magához a szó labdáját.

— Az eszünk, két kezünk után élünk. Kész aranybányát sajnos nem örököltünk, nem találtunk. Abból bányásszuk elő az aranyat, amit a táj lehetősége kínál. A régiek a vízből éltek, merigettek. Amit az hozott, hagyott, azt éltek.

A szabályozás után a folyótól elrabolt, jól trágyázott talajokon kezdtek el termelni. Búzából holdanként tízmázsás termést is elértek. Nemigen ismerték persze az intenzív fajtákat, módszereket. A tiszalöki duzzasztómű építéséig ezeket a régi eredményeket fokozni lehetett a kitenyészített növényfélésekkel. Most újra kellett kezdenünk a megélés előbányászását, mert a duzzasztó a Tisza fenekét két és fél méterrel megemelte. Ez a tény a folyást lelassította. Lusta, mint az alsó szakaszon. Pedig itt a felső szakaszon heves tavaszi áradások, gyors levonulások mentek, ami után lehetett szántani, vetni. Most Tiszalök négy méterrel magasabban tartja a vizet, ami fölemeli a környék talajvízszintjét. Ezt még tetejézi az a gond, hogy az ásott kutakat fölváltotta a vízvezeték. Nem onnan jön, ahol fölhasználják.

A vízzel a pazarlás is folyik. Ez meg fölülről emeli a talajnedvességet. Elkezdődött a termelésre ártalmas elszikésedés. Felvettük nagy áron vele szemben a küzdelmet. A mai melioráció, a csövezés segít a bajon. Úgyhogy szemre, eredményre nincs hátrány, csak a buksza érzi, hogy ott is mesterségesen dolgozunk, ahol valamikor a természet maga csinálta a teremtetést.

Termelési szerkezetünk vegyes. Ezt a tájunk adottsága parancsolja. A falu közepétől dél felé haladva a nyírségi tájegységre jellemző jegyek uralkodnak, az északi oldalon a rétköziek. A nyírségi homokbuckák beköszönnek a falu alá. Északról az öntéstalajok nyújtózkodnak. Ez az örökölt adottság meghatározza a termelés szerkezetét. Növénytermelés a fő ágazatunk, amin belül a búza, kukorica virul a legnagyobb területen. Azután a takarmánynövények.

Jelentős az állattenyésztésünk. Ipari növények közül a dohány a leghozadékosabb. A közös Virginiát dajkál, a háztájiban a nagy levelű fajtákat termelik. Géppel ültetünk, de a szedés, fűzés, csomózás nagy kézierőt igényel. A család minden tagja összefog a dohány betakarítása idején.

Másik nagy jövedelemforrásunk az alma. Ugyan mostanában hullámoz az alma, de reméljük, az is csak átmenet. A nyírségi almának a hírnevét nem a homokon telepített alma alapozta meg, hanem a réti öntéstalajon termett jónak, amelyik a 20-as években kezdett világhírnévre kecmeregni. Vitték Amerikába, Kanadába. Ekkoriban olyan hozadékos volt az itteni alma, hogy a hercegi uradalom a hatvanori gyümölcsösébe az iparvonatot érdemesnek tartotta bevezetni. Nagyhalász szelétől Tiszatelken át jött az iparvágány Hatvanornak. Okos gondolat volt, mert nem kellett a gyümölcsöt annyiszor átrakni, törni. A kisvasútról Nyíregyházán pakolták át, az lement a tengeri kikötőig.

— Most nem kell az alma Amerikának, Magyarországnak? Sajnálattal látom, hogy termőre fordult nagy almásokat traktorral tépetnek föl gyökereitől. Az embernek ríhátnekedja támad! Nem kell a finom nyírségi alma?

— De kell. Csak annyit nem, amennyit előállítjuk, meg azután nem az kell, nem ott kell és még sok minden... A régi világhírt jelentő almások a világválság előtt települtek. Ma már öreg kertek azok, de jó minőségű gyümölcsöt hoznak. Titkuk az volt, hogy nem műtrágyázták, hanem a Tisza évenkénti áradása adta alájuk az erőt. A víz közelsége révén kiegyenlített klíma vette körül a gyümölcsöt. A se száraz, se túl nedves levegő, az egyenletes hőmérséklet. Amikor a nagyüzemi gazdálkodás elindult a hatvanas évek elején, általánossá vált, hogy a legrosszabb homokra települtek az almások. A homok tápereje meg sem közelítette az öntésterületét. Műtrágyával kellett beavatkozni, hogy a befektetett költséget visszanyerjük. A költséget fokozta, hogy növényvédő szerek sok változatát kellett fölhasználni, amivel el is kényeztettük az almát. A természetes védekező képességét elfelejtette. A növekedését semmi sem gátolja a mai termelési viszonyok között. Óriási sejtek teremnek, de az ilyen gyümölcsnek a télállósága nagyot csökkent. A külföldi partnerek elsősorban ezért tántorodtak el a nyírségi almától. Szállításkor hamar sérül, tartóssága, elállósága kicsi. A világpiac a 75 milliméternél nagyobb almától iszonyodik. A mi hizlalt almáink pedig mind nagyobbak a szabványnál. A magyar piacon pedig kialakult egy relatív túltermelés, amihez a magyar ipar és kereskedelem szervezetlen. Valahogy nincs gazdája az ügynök. Az eladhatatlan almát a léipar szépen összecsomagolhatná, de ehhez nincs elég ipari kapacitás. A pálinkafőzést pedig az adó annyira sújtja, hogy értelmetlen a termelő közösségeknek a vele való foglalkozás. A hulló gyümölcsöt leszántják, az almásokat kiráncigálják a földből. A pálinkát 100 forintnál alább nem tudjuk eladni. Olcsóbban hozhatnák be külföldről.

Míg lélegzetet vesz az elnök, Hegedűs Dezső veszi át a szó labdáját:

— Zoli szerénységből nem mondja, hogy bizony minálunk nem rántottak ki termőfát a földből. A magyar almapiac szervezetlensége ellenére ő megtette a magáét a megmaradásért. Igaz, nem nagy haszonnal dolgoztak, de az átmeneti sunnyogásban örülhetünk, ha lábön maradunk!

Nem jött kereskedő az almájukra, kapcsolatot teremtettek a pesti nagyüzemekkel. A csepeli csőgyárnak telekeztek, nem a vezérigazgatónak, hanem a szakszervezeti titkárnak, hogy hét végére fölvisznek kétszáz mázsa almát, öt forintért kilóját. A standokon 10 forintokért kínálták. Nem is ezt a minőséget. Kapták pár nap múlva az értesítést, hogy jöhet az alma.

De hát Zoli, te csináltad, miért én mondjam az izgalmas részleteket?

— Ott állt garmadában a szépen megtermett almatermés sok száz mázsája. Se té, se tova. Ott rohadjon a nyakunkon? Odaültem a telexkönyv mellé, kiírtam belőle 60 pesti üzem számát. A kínálatunk azonos szövegét leadta a telexes kislány az szb-titkároknak. Jöttek az igénylések, ment az alma. De annyira, hogy némelykor a saját termésünk kevésnek bizonyult. Hanem, hogy a szavunkat ne kelljen másítani, vittünk vencsellői gyümölcsöt is. Húszkilós zsákokba csomagolva adtuk 100 forintért. Nem fizettünk rá. Az ipar nagy immelámmal esetleg 180 fillért adott volna kilójáért. Ha a szállítási költségem egy forint, az anyagmozgatás, csomagolás még elcsíp a jövedelemből, másfél forintot nyertem, ami magában véve kicsi pénz, de ha azt számolom, hogy nem rohadt ránk, ami a teljes csődöt jelenthette volna annyira, hogy örökre haragban maradok az almával. Itteniek nem lehetnek összeeszeve ezzel a fontos gyümölcsös. Főlkél ennek még a napja, mint ahogy volt rá példa. Csak észszel, okkal, móddal ki kell böjtölni.

A múltunkat tapogatva elmondtuk, hogy az ibrányiakra a kivagyiság volt a jellemző. Ha kellett, bicskaszúrással hívta magára a figyelmet. Nagyot módosult a máig meglevő jóértelmű kivagyiság. Például abban, hogy a végtelenségig utána tud menni a megélés lehetőségének. Annyira nem vághatja földhöz az élet, hogy lábra ne kapjon utána!

Ha már a gazdálkodásnál tartunk, ne felejtsük el az állattartást. A közösen 1600 darab fejős jószágot tartunk. Nálunk az F1-es fajta, a magyartarka, azaz a Holstein-fríz keresztezésből kifejlesztett tejelő tehén termel. Évente 4000 litert adnak. De ebben a fajtában az 5000 literes lehetőség is benne lötyög, csak még nem bírtuk kivenni belőle. Ahhoz még tanulnunk kell. Különben nálunk él a csordajárás, szabadon legelnek állataink, és istállózásra csak zord időben gondolunk. A rekord lapájok, a hatezer literes marhák a mi éghajlatunkat nem tudnák tartósan elviselni. Honosítani? Hát ezt a nemeset, amit említék, idehonosítottuk. Jól fizetnek, Bár ugye a többletjé-értékesítési prémiumot egy rendelet elvonta a termelőktől, de az alapár megemelésevel visszajött a hozadék. Ha elérjük a 4000 litert marhánként és évente, az ágazat önelttartóvá lehet. Így sem fizetünk rá, mert emellett a bikaszaporulatot takarmányostól együtt kiadjuk a tagoknak hízalásra. Az otthoni üres férőhelyeket, üres órákat szépen összetakarékoskodja a boci. Amikor eléri a 450 kilót a vágó, visszaváltjuk, s a kiadott jószágra húzott kilókért 40 forintokat fizetünk. Mindenki jól jár. A háztájiban a tagok elérik a havi harminckilós súlygyarapodást, amit a közös hízalásban eddig nem tudtunk elérni.

Ma már megélhet itt, aki dolgozik. Bizonyítja az a tény is, hogy az elvándorlás, elszivárgás megszűnt. 1973-ban 7700 lélek lakta a falut. Ez a szám a bizonytalanságok idején lecsökkent 7100 körülre. Ma elmondhatjuk, hogy nem csupán megállt az elvándorlás, de kicsikét szaporodtunk is. Van egy gumi-gyári leányvállalatunk, 3400 emberes. Ezek csuklóbuszokhoz gyártják a harmonikákat. Jól összedolgoznak a téesszel. Idénymunkában, répa-, dohánysze-déskor kivonul az egész üzem, télen visszadolgozzuk nekik.

Kétszáz embert foglalkoztat az építészövetkezet. Száz lakást emelnek föl évente egy új módszerrel. Zúzott követ zsaluk közé betonoznak. Eredményeiket sok faluban hasznosítják. A legtöbb ilyen házat, négyszinteseket, Nyíregyházán építették föl. A falu népességmegtartó erejét igyekszünk tovább növelni. Tömegével serkennek föl a tanultabb fiatalok, akik itthon akarnak élni. Ezeknek nem a kapanyelet kínáljuk majd, ha megjönnek, hanem a féltélmisé-giekre váró munkát. Így egy átlagszorgalmú ember évi negyven-, ötvenezret

megkeres a közösbén, de ugyanannyit a háztájiban is összehoz. Igaz, ez esetben nem nyolc órát dolgozik, s nem is egyedül, de a családtagokkal együtt osztózik a kereseten. Ezért aztán itt mindennapi használati eszköz a gépkocsi, de elsősorban a lakásra áldoznak. Városi berendezés benne. Bútor, fűtés, víz. S annyira gyakori, hogy nem képezi szóbeszéd tárgyát, nincs gyanú, hogy lopta, örökölte. Dolgozott érte.

A vencesellői svábokat szorgalomban nemigen érte utól egy falu sem. Ib-rány a sarkában van. Az igényeivel is. Veszi a színes tévét, de csak vasárnap nézi. Hétköznap leteríti szép, díszes kendővel, a szürkét, a hétköznaplósát nézi. Jó az! A vencesellői mindig a színessel él. Ez is különbség, ha tetszik. A vencesellői természetesnek tartja, az ib-rányi meg félti, hátha a sok használatban kihagyul a színe, mint a gyakran viselt ruhának. Ezek messzibbről kezdték. Kivagyinak, ha vendége jön, a színeset gyűjtja be, de ha magában ül, jó neki amaz.

Az itteni is épít villaszerű házakat, tisztaszobákat, fürdőszobákat. De nem használja. Mert kopik vele. Van füstös konyhája, abban teszi a dolgát. De ha lehet, hadd legyen. Maga sem hiszi, hogy van, ha van annyira, hogy vele álmodik. Néha azt, hogy nem igaz. Főlébred rá, annyira bántja a rossz álom. Aztán gatyaszárban körüljár, fölgyűjt minden lámpát, megnéz mindent, csak azután bír újra nekiüzeledni az álomnak, hogy meglátja, szebb a valósága, mint az álma. Mert sok nemzedéknek visszafelé számítva ott él az ijedelve a maiak idegrendszerében. A legálmodozóbb ébrenlétében sem merte megálmodni, hogy szép háza, garázsa, benne nikkeles kocsija is lehet az életben. Olyannyira csak a földbirtokosoknak jutott.

Jó, persze, világjelenség a van is, nem csak a nincs, nemcsak a félelem. Az ipari termelés olyan szintű, hogy fogyasztót, használót, megkívánót teremt abból is, akinek netán korábban eszébe sem járt ilyen-olyan eszköz megszerzése, de tán annak léte sem. Némely asszony robotgéppel veri a habot, keveri a piskótátésztát. Azelőtt is nagyra nőttek, akik a nagykorukat megérték, nem haltak éhen, háború, epidémia el nem vitte, pedig kézzel gyúrtak. Ma kukta fűtүүл, fejjégép muzsikál. Hogy ettől mennyivel boldogabb az egyes ember, ahhoz nem csinálták még meg a mérőműszert.

Azon az úton járunk, amin kiemberesedhetünk. Marx azt tanította, hogy hamarabb lehet az anyagi jólétet előteremteni, mint az emberi tudatot megváltoztatni. Nagy ellentmondás. Ugyanaz az ember kullog eszével a jóléte után, amelyik megteremtette. A mértéktelen italozás rá a példa. Még ebben a dolgos faluban is öt bisztró működik. Italra elköltenek benne 25—30 millió forintot évente. Kocsma ugyan nincs, csak szép tiszta zenés mulatók, ami mellett rengeteg a bögrevárda. Létezik egy rossz beidegződés, ami azt súgja: a mai jólét csúcsa, hogy berughatok. Akár naponta kétszer is. Pedig a szabad idő, az új lehetőségek, a szellemi kiteljesedésre való. A világ kifürkészésére, a magam megismerésére, a holnap kitapogatására. Az ital sárba rántja a gondolkodást, elveszi az energiát, közömbös, szürke senkit formál. Válasokat, szü-lőtlen utódokat. Kiseszű, marakodó lelkiismeretleneket.

A régi világhoz képest, ennek dacára, nagy büntények nincsenek. A bicscsa is pihen. Egy-egy nyaklevest odamérnek egymásnak a presszőhősök, de kijózanodásukkal el is felejtik. A biciklilopások mindennaposak. A rendőrség már föl sem veszi az ügyei közé. A bicikli fogyóeszköznek számít.

— Szóval és tettel, boldog falu a maguké?

— Boldogulni akar.

— Nincs is szegény?

— Szociális ellátásra szorulóink számosak. De koldusunk nincs. Igaz, amakkor is több falunak egy énekes koldusa volt. Gávai Józsi bácsinak hívták. Hozzánk is járt. Énekelt, imádkozott, apám adott neki egy fillért. Legényke voltam, szégyelltem, hogy egy fillért lök a koldusnak. Mire apám azt mondta, ha minden háznál adnak neki egy fillért, egy nap háromszor annyit keres, mint a napszámos ember, aki pengő ötvenet kap naponta.

Koldusa is válogatja. Szegény emberünk van, de azok a maguk koldusai. Nem jól kormányozza az életét, vagy olyan elesett korú már, hogy a község támogatására szorul. Ilyenünk van, de ez minden közösségnél létezik. Ha tagadják, hát hazudnak.

Ezzel szemben kirívóan gazdag embereink nincsenek. Jómódú, megelőzőt-tek sokan élnek itt. Ha úgy hozza a sorsuk, 100 házas lakodalmat csapnak a vendéglőben. Az a kényelmes. Az ilyen alkalmakat is helyi zenekarok szolgálják. A környéken sem ismerek olyan községet, amely egyidejűleg akár öt zenekart is ki tudna állítani. Van olyan család, amelyik maga kitesz egy muzsikusbándát. A tsz öt zenekart istápol. Május elsején a legnagyobb teherautóra alig férnek föl, amikor elindulnak a zenés ébresztőre. Legtöbb a harmonikás. Fúvósaink nincsenek. Majd az úttörők, ha fölcspörödnek, azok megfújják a rezet.

SZABÓ IVÁN RAJZA